

Veřejný prostor v obcích

Ing. arch. Jana Šimová
školitelka: doc. Ing. Zdenka Lhotáková, CSc.
Ústav stavitelství, FA VUT v Brně

Každé sídlo, ať už se jedná o obce nebo města, má ve svém zastavěném území prostor, který mohou využívat obyvatelé sídla i široká veřejnost. Otázkou v mnoha případech zůstává kvalita a velikost daného veřejného prostoru. Za nejvýznamnější veřejný prostor v sídle je obvykle považováno náměstí nebo náves. V sídlech existují i další veřejné prostory, které jsou více či méně využívány a více či méně splňují účel, za kterým byly zřízeny.

Klíčová slova: Veřejný prostor, živé město, životní styl, vodní toky a plochy

The public space in the villages

Every seat, whether it is a town or village, has in its own area space that can be used by the inhabitants of the settlements as well as the general public. The question in many cases is the quality and size of the public space. The most important public space in the seat is usually considered to be square or in the village the village square. In the seats there are also other public spaces, which are more or less used and more or less meet the purpose for which they were constituted.

Keywords: Public space, living town, life style, water courses and areas

1 Veřejné prostory a jejich využití

Kromě náměstí a návsi, které původně sloužily jako místa, kde se konaly trhy a veřejné slavnosti, mezi veřejné prostory patří také parky, okolí cest a vodních toků. Většinou se hlavní zájem obcí soustřeďuje na udržování centrálního veřejného prostoru, kterým jsou právě návsi nebo náměstí. V současnosti se znovu ožívají různé společenské akce, trhy a slavnosti. Tyto události se však uskutečňují jen několikrát do roka, takže až na náhodná setkávání jsou i náměstí většinou prázdná.

Ostatní veřejné prostory, jako jsou například parky, aleje a promenádní cesty, slouží hlavně k rekreaci a sportovnímu vyžití. Ne ve všech sídlech je ale jejich stav takový, aby je obyvatelé sídel vyhledávali a využívali. Čím méně je prostor atraktivní, tím méně lidí prostor navštěvuje a využívá.

Jestliže se budu věnovat situaci v obcích, lze obecně říci, že až na upravené malé náměstí nebo náves, jsou ostatní prostory převážně nevyužívané a neudržované.

Veřejné prostory procházely a stále procházejí nekončící proměnou, která se odvíjí od společenské a ekonomické situace. Zároveň tuto změnu ovlivňují nároky obyvatel. Veřejné prostory se proto často proměňují na úkor původních a logických funkcí, ke kterým byly navrženy. Nejviditelnější je proměna z důvodu rostoucí dopravy. Ať už se jedná o množství automobilů na silnicích nebo potřebu parkovacích ploch.

2 Využití veřejných prostor v obcích a jejich problémy

V obcích jsou mnohem více než ve městech zakořeněné tradice, které mají návaznost na různé události v průběhu roku. Zároveň je v obcích mnohem větší sousedská integrace a společenská soudržnost, než ve městech. Oproti městům je v obcích mnohem menší míra anonymity a hrozí menší ztráta identity. Odvíjí se to od množství lidí, žijících v obci, sousedských vztahů a celkové mentality obyvatel obcí. Okolí hlavních cest a návsi bývalo a mnohdy ještě bývá živým veřejným prostorem využívaným ke komunikaci obyvatel mezi sebou. Dalo by se říci, že obce ani nepotřebují specificky vymezený veřejný prostor, protože obec jako taková vždy fungovala velice veřejně a mohla by se stát vzorem společenského života pro město.

Stejně jako ve městech, se ale i v obcích v poslední době objevují urbanistické problémy, které ovlivňují život obce. Žijící veřejné prostory bývají narušeny novými stavebními a urbanistickými trendy, rostoucí dopravou a měnícím se životním stylem. V okolí mnoha měst i obcí vyrostly satelitní „čtvrti“ s novými, většinou mladými obyvateli. Jedná se o zanášení městského způsobu života na venkov, který devastuje sociální prostředí venkova.

Porovnání nově vzniklých čtvrtí v malých městech.

Obrázek 1: Satelitní čtvrť v Říčanech u Prahy. Zdroj: www.indes.cz

Obrázek 2: Nově vybudovaná městská část v německém Winnendenu. Zdroj: www.landezine.com

Z důvodu urbanistických změn, lze mezi hlavní problémy veřejných prostorů v obci zařadit vytrácející se identitu a chybějící rozmanitost. Tento fakt se týká převážně výstavby nových částí na okrajích obcí, jejichž prostředí se stává monotónním a chybí v něm funkční diferenciaci. Zároveň je v takových částech velmi pečlivě hlídán soukromý a veřejný prostor. Ochrana soukromí často vede k výstavbě masivního oplocení a stavby za ním i jejich obyvatelé s veřejným prostorem nekomunikují.

Z ekonomických důvodů jsou i komunikace v těchto částech budovány co nejušněji, tzn. co nejušněji, a chybí místo pro veřejnou zeleň (tento fakt možná není ve venkovském prostoru až tak palčivý, jako ve městech, protože na venkově všeobecně je velký podíl zelených ploch).

Velkým problémem obcí může být i dopravní situace. Mnoho obcí nemá obchvat a veškerá tranzitní doprava pak projíždí středem obce. Vzhledem k urbanistickému vývoji většiny obcí je pro tranzitní a tudíž nejmasivnější dopravu využívána právě hlavní ulice s přilehlým veřejným prostorem (náměstím, návsi), která vždy byla páteřní komunikací obce. Často je tak veřejný prostor přizpůsobován dopravní situaci a ne obyvatelům obce. S dopravní situací souvisí i hygienická situace- hluk a čistota prostředí. V hlučném a zaprášeném prostoru se jen těžko budou zdržovat lidé.

Dalším faktorem, který může ovlivňovat veřejné prostory obcí je změna složení obyvatel obce a jejich měnící se životní styl. S tím souvisí i pracovní příležitosti. Mnoho lidí do zaměstnání dojíždí (což má opět dopad na dopravu). Obzvlášť se situace týká obcí v blízkosti nebo ve spádové oblasti větších měst, která nabízí pracovní příležitosti. Lidé, kteří pracují mimo obec, v obci svůj volný čas téměř netráví. Obce se tak stávají zdrojem kvalitního bydlení z hlediska prostředí, bez pracovních příležitostí a mnohdy odpovídajícího zázemí. Obzvlášť pro mladé rodiny, které obětují čas dojížděcí za prací. Tito lidé mívají relativně vysoké nároky na své okolí a vybavenost sídel. Přivítali by v obci dětská hřiště, kvalitní chodníky a cesty, bezpečnost, čistotu, místo pro sportovní vyžití. Otázkou zůstává, co jsou oni samo schopni nabídnout a obětovat pro kvalitnější život obce.

Vzhledem k měnícímu se demografickému složení sídel a venkova má význam zvyšovat atraktivitu veřejného prostoru obcí. Změna kvality veřejného prostoru by mohla do jisté míry ovlivnit chování a návyky obyvatel a zapojit je do veřejného života obce.

3 Prostor okolo vodních toků a ploch jako veřejný prostor

Jedním z volných prostorů, který je možné využívat pro různé aktivity jako veřejný prostor, bývají okolí vodních ploch a toků. Samo prostředí vody je pro člověka odjakživa lákavé a pokud to podmínky jen trochu umožní lidé takové prostory rádi vyhledávají a využívají.

Vzhledem k povodňovému ohrožení ale nejbližší okolí vodních toků zůstává většinou nezastavěné a často prázdné. Tento nezastavěný prostor se vybízí k využití pro rekreační účely.

Pokud se záplavové území vodního toku, které je nezastavěné, nachází v intravilánu obce, jedná se o velmi cenný, mnohdy nevyužívaný prostor obce. Pak je možné zde navrhnout veřejný prostor určený k rekreaci a sportování, který mohou využívat všechny věkové skupiny. Vodní tok se znovu může stát atraktivní spojnici různých míst a zapojit se do života obce.

Okolí vodních ploch bývá podstatně klidnější a méně ohrožené, než okolí vodních toků. Obzvláště pokud se jedná o plochy jako jsou různé vodní nádrže, rybníky nebo jezera, které nabízejí, i když třeba malý, prostor vhodný k využití a svůj potenciál.

Příklad práce s okolím vodních ploch ve veřejném (resp. poloveřejném) prostoru.

Obrázek 3: Obec Machelen-aan-de-Leie- Zulte v Belgii. Zdroj: www.landazine.com

Obrázek 4: Nová čtvrť města Winnenden. Zdroj: www.landazine.com

4 Principy návrhu veřejného prostoru v obci

Vzhledem k měnícímu se životnímu stylu a nárokům pouze revitalizace nestačí. Lidé se v prostoru musí cítit pohodlně a bezpečně. Dle Jana Gehla lidé požadují bezpečné, živé, zdravé a udržitelné město. I když mají obce jiné parametry a jiné uspořádání, než města, některé obecné principy lze aplikovat i na nich.

Živé město, v tomto případě živou obec, získáme, pokud se budou lidé pohybovat venku a budou využívat veřejné prostory. Důležitým, pro živou obec, je sociální kontakt a k němu vhodné podmínky. „Jak přitáhnout a získat lidi většinou určuje otázka, zda jsou prostory uspořádané tak, aby lidem poskytovaly příležitost k setkávání.“ (Gehl, 2012, s. 23)

Na splnění požadavků má velký vliv intenzita automobilové dopravy. Obce mají oproti městům výhodu, že se díky jejich rozloze většina dopravy v obci může odehrávat v rámci pěších nebo cyklistů. Bohužel se mnohdy musí vypořádat s dopravou tranzitní, kterou není kam odklonit a která život v obci velmi negativně ovlivňuje. V takovém případě je potřeba najít jiné vhodné alternativy pro pěší a cyklistickou dopravu a vyhnout se frekventované komunikaci. Nebo se pokusit alespoň částečně upřednostnit chodce a cyklisty před automobilovou dopravou.

Velkou roli na vzniku nebo udržení živého města hrají lidé. Hlavně ti, kteří aktivně a dlouhodobě tráví svůj volný čas venku. Čím atraktivnější prostředí bude lidem nabídnuto, tím aktivněji ho budou lidé využívat. Většina měst byla navrhována pro pěší a chůze je pro člověka nejpřirozenější pohyb a pokud jsou podmínky v obci alespoň trochu příznivé, přizpůsobit pohyb po obci právě pěším.

Atraktivní veřejný prostor v obytné čtvrti

Obrázek 5 a 6: Nová čtvrť města Winnenden. Zdroj: www.landezine.com

Výborným katalyzátorem pro nastartování veřejného života mohou být pro obec děti. Jejich fantazie a vynalézavost jim umožní hrát si na jakémkoliv místě. V případě návrhu vhodného dětského „hřiště“ a vhodného umístění, se prostor velice rychle zaplní. Hrající si děti přilákají další. Jestliže budeme o obcích mluvit jako o místě vhodném pro bydlení pro rodiny s malými dětmi, je přizpůsobení veřejného prostoru nejmenším dobrou volbou.

Je potřeba navrhovat veřejný prostor, které jsou bezpečné. Hojně navštěvované, živé a využívané prostranství je už samo o sobě bezpečný. Důležitou roli hraje velikost a přehlednost. Není nutné navrhovat obrovské prostory pro mnoho lidí. Právě naopak. Příjemná velikost se odvíjí od sociálního zorného pole a fyziologie lidského oka- na jakou vzdálenost ještě dokážeme vnímat detaily a jakou vzdálenost, jak velký prostor pohodlně zhlédneme.

Dětská hra ve veřejném prostoru a za pojení ostatních kolemjdoucích
Obrázek 7 a 8: Cumberland Park, Nashville, USA. Zdroj: www.landezine.com

Dalšími body v návrhu by měly přímé a logické trasy, skromné prostorové dimenze odpovídající lidskému měřítku, vhodný mobiliář, který podpoří konverzaci a umožní dobrý výhled a příležitost užít si hezkého počasí. Navrhovat rozmanité, funkčně diferencované prostory, odstraňovat bariéry a hlavně upravit prostředí tak, aby byla možná lidská konverzace- mluvit a slyšet, tzn. vytěsnění přílišného hluku, který ruší lidskou konverzaci.

Všechny zmíněné body lze jednoduše aplikovat na prostory okolo toků a ploch. Těžko se okolí vodních toků a tokům samotným podaří vrátit funkci, kterou v obci zaujímaly v minulosti. Vzhledem k dnešní době, je potřeba hledat funkce nové, proměnlivé, přizpůsobující se aktuálním potřebám obyvatel, aby veřejný prostor fungoval jako veřejný prostor. A nabídnout lidem prostor ke kontaktu a setkávání. Voda sama o sobě pozitivně ovlivňuje okolní prostředí z hlediska příjemného klima (vlhký a čistý vzduch) a svou přirozenou atraktivitou. Je přirozeným lákadlem pro lidi. V případě práce s hierarchií, různou intenzitou nabízených aktivit a logickým propojení míst lze vytvořit velice příjemný živý prostor v rámci obce.

Obrázek 9: Rekonstrukce a revitalizace vodního koryta, Qian'an Sanlihe River Ecological Corridor, Čína Zdroj: www.landezine.com

Obrázek 10: Obnova řeky, Mill River Park and Greenway, Stamford, USA. Zdroj: www.landezine.com

5 Použitá literatura a prameny

- [1] GEHL, Jan. *Města pro lidi*. 1. vyd. Brno: Partnerství, o.p.s. 2012. 261 s. ISBN 978-80-260-2080-6
- [2] *Kritická analýza deficitů a potenciálů veřejných prostorů v sídlech- zkušenosti z vývoje a současnosti* [online]. 2013 [cit. 2014-01-27]. Dostupné z: http://people.fsv.cvut.cz/~k127/K_O/IMUD/IMUD_prednaska_4.pdf
- [3] SOTONA, Jiří. *Jak se žije v satelitech okolo Prahy. Skutečné příběhy pravých Satelitů* [online]. 2010 [cit. 2014-01-27]. Dostupné z: http://bydleni.idnes.cz/jak-se-zije-v-satelitech-okolo-prahy-skutecne-pribehy-pravych-satelitanu-1q9-/reality_bdp.aspx?c=A101022_144044_reality_bdp_web
- [4] Atelier Dreiseitl. *Arkadien Winnenden* [online]. 2013 [cit. 2014-01-29]. Dostupné z: <http://www.landezine.com/index.php/2013/04/arkadien-winnenden-by-atelier-dreiseitl/>
- [5] Grontmij, Christian Kieckens Architects. *Renovation of the Village Centre of Machelen-aan-de-Leie* [online]. 2013 [cit. 2014-01-29]. Dostupné z: <http://www.landezine.com/index.php/2013/02/renovation-of-the-village-centre-of-machelen-aan-de-leie-by-grontmij-and-christian-kieckens-architects/>
- [6] EOA Architects. *Cumberland Park* [online]. 2013 [cit. 2014-01-29]. Dostupné z: <http://www.landezine.com/index.php/2013/04/cumberland-park-by-hargreaves-associate/>
- [7] Turenscape. *Sanlihe Ecological Corridor* [online]. 2012 [cit. 2014-01-29]. Dostupné z: <http://www.landezine.com/index.php/2012/01/ecological-corridor-landscape-architecture/>
- [8] OLIN. *Mill River Park and Greenway* [online]. 2014 [cit. 2014-01-29]. Dostupné z: <http://www.landezine.com/index.php/2014/01/mill-river-park-and-greenway-by-olin/>